

BEYNƏLXALQ CAZ GÜNÜNDƏ DÜŞÜNCƏLƏR...

Lap uşaqkən radiodan eşitdiyim bir musiqi diqqətimə cəlb etmişdi. Əsərin bir parçasının ifa edilməsindən sonra, melodiya üzərindəki gəzişmələrə lap heyran qaldım. Maraqlı idi, axı təhsil aldığı Bülbul adına orta ixtisas musiqi məktəbində piano dərsləri tam başqa bir şəkildə keçirilir, üstəlik də, ev tapşırığı kimi ifa etdiyim əsərləri dəqiq öyrənmək lazım idi. Bəlli bir çərçivəyə salınmış şagird üçün bu səsləniş, maraqlı gəzişmələr nə qədər də heyrətdoğurucu idi! İllər sonra İ.Haydının sonatasını ifa edəndə əsas mövzu üzərində gəzişmələr öz-özünə yaranır, sanki əsərin müəyyən hissələrini doldururdu. Digər otaqdan anamın qulaqlarından yayınmayan bu "naməlum əsər", onu daima müdaxilə etməyə vadar edirdi: " - Öz dərslərini çal". Özümdən də, istəklərimdən də güclü olan, daxili azadlığımı üst-üstə düşən bu musiqi - caz janrı idi. Sərbəstliyin, azadlığın təzahürü. Qadağalara məruz qalan, qəbul edilməyən caz musiqisini bu gün bütün dünya qeyd edir - 30 aprel Beynəlxalq Caz Günüdür.

+++

Bəs caz nədir? Bəs bu janr haqda nə bilirək? Caz harada yaranıb, necə vüsət alıb? Caz - insan əhval-ruhiyyəsinin təzahürü, dilə gəlməyən sözlərin tərcümanı, insan taleyinin ifadəsidir. Bu təcəssüm, bu dolğunluq ifasında insan həyatını təbəqəyə ayırmadan, bütün çıpaqlığı ilə əks etdirir. Həyatın hər üzünü, həm kədəri, həm sevinci bütövlükdə əks etdirən bu musiqi janrı insanın

daxili aləmini rıqqətə gətirir. Duyğular dünyasına açılan yol, özümüzü dinləndirən musiqidir, caz musiqisi. Bu janrın qüvvəsi, novatorluğu bir neçə insanın cəm olması ilə meydana gəlir. İmprovizə bacarığı, harmonik duyum, ritmik həssaslıq bu janra xasdır. Minlərlə insanın münasibətindən, dialoqundan, irqindən, duyğularından asılı olmayaraq bir dalğa təkin meydana gəlir.

XIX əsrin sonunda ABŞ-ın Missuri ştatının barlarında yeni üslubda yaranan bu janr, Avropa musiqisi ənənələrini rənci musiqisinin formaları ilə özündə ehtiva edir. "Reqtaym" adlanan bu üslub qısa bir zamanda məşhurlaşır. Çoxmillətli liman şəhəri olan Nyu-Orleanda hər cür musiqi - reqtaym, ispan və fransız musiqisi, bluz (Afrika, Amerika və Avropa xalq musiqi formalarının kəsişməsində yaranmış janr) və kantrimusiqisi (Amerikanın ağ əhəlisinin ənənəvi musiqisi) səslənərdi. Məhz bu müxtəlif mənşəli musiqi formalarının sintezi nəticəsində Nyu-Orlean cazı və yaxud ənənəvi caz yaranır. XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edən bu musiqi janrı bütün dünyanı öz "əsəritində" saxlamağı bacardı.

Cazı da ilkin olaraq qaradərili musiqiçilərdən ibarət ansambllar ifa edərdi. Lakin tezliklə caz musiqisi kübar cəmiyyətin diqqətini də özünə cəlb edir. 20-ci illərin əvvəllərində ABŞ-ın qaradərili əhəlisinin cənubdan şimala köçməsi ilə əlaqədar görkəmli caz musiqiçiləri Nyu-Orleandan Çıkaqoya gəlirlər. Çox keçmir ki, həmin şəhər dünyanın ən möhtəşəm caz mərkəzi kimi böyük şöhrət qazanır. Məhz burada caz musiqisi ilk dəfə qrammofon valına yazılır, radio verilişlərində səslənir.

Cazı ilk dəfə nota köçürən şəxs kimi tarixə düşən Baddi Boldun, təkə nota köçürmə ilə deyil, eyni zamanda bir neçə solisti bir araya toplayaraq ansambl şəklində caz ifa ənənəsinin təməlini qoymuş olur. İllər ötəcək, bütün dünyaya sonradan öz "sözünü" diktə edərək, "meydan" oxuyan, caz musiqisi geniş vüsət alaraq, yayılmağa başlayacaq. Və məhz sonradan bütün peşəkarlığı ilə dərk edilərək, qəbul olunacaq.

O zamanlar, təqribən 1955-ci ildən "Amerikanın səsi" radio dalğasından "Caz saati" verilişi yayımlanırdı. Verilişin aparıcısı Uillis Konover caz verilişinin, Ağ evdə keçirilən konsertlərin, Nyu-Port caz festivalının və eyni zamanda kino və televiziya da caz mütəxəssisi və prodüseri kimi məşhur idi. O zamanların "Caz saati" verilişi də təqribən təkə doğma Azərbaycanda deyil, eyni zamanda keçmiş SSRİ məkanında, okeanın o üzündə də saatlarca hər motiv, hər səslənən notu dərhal ürəklərinə "hopduran", ifa etməyə, təqlid etməyə can atan adi gənclər, radionun önündə saatlarca oturardı. Sanki sehir-lənmiş kimi, bu musiqinin təsiri altında ifa edir, yeni üslublar aranırdı... Və illər sonra ilk baxışdan adi görünən bu sadə gənclər, musiqi səhifəsində, caz sənətinin aparıcı simalarına çevriləcəklər.

1920-ci il. SSRİ-nin tərkibinə daxil olan ilk illərdə Azərbaycan cazı Bakıda məşhurlaşır. Azərbaycan cazının bünövrəsi 1930-cu illərin sonunda Niyazi və Tofiq

Quliyevin yaratdığı "Dövlət Cazı" adı ilə tanınan Dövlət Estrada Orkestri tərəfindən qoyulur. İkinci Dünya müharibəsi dövründə (1941-1945) "Dövlət cazı"nın rəhbəri Rauf Hacıyev olur. 1950-ci illərə qədər Azərbaycan caz ifaçılığında ən önəmli yerlərdən birini saksafonçu və cazmen Pərviz Rüstəmbəyov tutur. "Sovet Benni Qudmeni" adlandırılan Rüstəmbəyov əvvəlce "Krasny Vostok" kinoteatrında, sonralar isə "Nizami" kinoteatrında öz caz orkestrini yaradır. Bakının caz həyatının "mərkəzi" 1950-ci illərin əvvəlindən 1960-cı illərin sonuna qədər Azərbaycan Neft-Kimya İnstitutunda keçirilən tələbə gecələrindən ibarət idi. Azərbaycan cazının bütün sənətciləri buraya toplaşardı. Qara Qarayev, Niyazi, Tofiq Quliyev, Rauf Hacıyevin dəstəyi, rəhbərliyi ilə Azərbaycanda estrada və caz musiqisinin ikinci heyətə başlanır. Azərbaycanda "Qaya" kvarteti yaranır, Vaqif Mustafazadə muğamda caz xiyabanı açaraq, Azərbaycanın hüdudlarından çox uzaqlarda tanınır, sevilir. Vitali Vladimirovun caz orkestri hər axşam Bakıda Kirov adına (indiki Dağüstü Park) parkda yerləşən o zamanların ən prestijli "Dostluq" ("Drujba") restoranında çıxış edirdi. Həmin dövrdə "Qaya" ilə yanaşı, "Bakının işıqları", "Biz Bakıdanıq", "Bakı gülür və oxuyur", "Bakı sizinlədir" və başqa caz kollektivləri çox populyar idi. Bakıda

caz orkestrləri 1970-cı və 80-ci illərdə fəaliyyət göstərməyə başlayır. Rafiq Babayevin rəhbərliyi ilə Vaqif Sadıxov, Teymur Mirzəyevin başçılığı ilə Caz-Xor, pianoçu Rövşən Rzayevin rəhbərliyi altında Caz-Kvartet və hələ gənc, Bülbül adına Orta ixtisas musiqi məktəbinin məzunu 17 yaşlı Əzizə Mustafazadə Azərbaycanı xaricdə layiqincə təmsil edirlər. Həmin ildə Əzizə Mustafazadə Vaşinqton şəhərində "Teloyenus Monk" (ing. Thelonious Monk) adına piano müsabiqəsində birincilik qazanır. Rafiq Babayev "Cəngi" folklor-caz kollektivini təşkil edərək, musiqi layihələrinin həyata keçirilməsinə kömək edən Səsyazma Studiyası yaradır. Salman Qəmbərovun Bakıda yaratdığı "Bacustic jazz" və Rain Sultanovun "Syndicate" qrupu dünyanın müxtəlif ölkələrində keçirilmiş festival və müsabiqələrdə rəğbətlə qarşılanır.

+++

Caz musiqisinə qoyulan qadağalar nədən irəli gəlirdi?! Keçmiş illərin dalğasında cazı qaradərili insanlara xas kölə musiqisi kimi qəbul edir, məhz sənətdən uzaq insanlar, cazın burjuva aləminə gətirəcəyi yeknəsəklikdən qorxaraq, qadağan edir, hətta Moris Ravelin "Balero" əsərində saksafonu qaboy aləti ilə əvəz edirlər. Görünür, həyatda hər şey öz təsdiqini tapmaq üçün, məhz çətinlikdən keçməlidir. Bu da öz növbəsində ali bir səviyyəyə nail olmağın, uğurlu yolun başlanğıcıdır.

90-cı illərin sonunda caz faktik olaraq yüzillik yubileyini qeyd edir. Lakin bu ecazkar musiqi cazibəsinə, əhəmiyyətini əsla itirməyib, əksinə, tükənməz enerji və gümrahlığı ilə yeni-yeni nəsiləri daha artıq özünə cəlb edir. Cazın döyünən ürəyi improvizə bacarığıdır. Çünki caz, bir solistin sənət əsəridir. Caz musiqisində vəhdət ifaçılığın ayrılmaz hissəsidir. Hər zaman dəyişkən, dolğun, zəngin, önənəli caza heç kəs biganə qalmır. Musiqi hər gecə yenidən "doğulur", yaradılır sanki... Heyrətamiz rənglər çərçivəsində adları musiqi səhifəsinə yazılanlar əbədi olaraq yaddaşlara hopur.

